

MESAJUL EDUCAȚIONAL ÎN CONTEXTUL DISCURSULUI POETIC VIEREAN

Lector univ. drd. Silvia NEGRUȚIU
Universitatea de Arte, Târgu-Mureș

Abstract

Modern pedagogy views education from a perspective combining the educational forms (formal, nonformal and informal) for the cognitive, attitudinal, and behavioural development of the educable individual (pupil, student etc.). Even though, at a first glance, Grigore Vieru's poetic discourse seems to cover only the informal dimension of education, it has multiple nonformal education connotations and, by writing school manuals (ABC books), it has left its print on formal education as well, thus cultivating the reader's emotion and launching an invitation to humanize knowledge. Once discovered, the emotional alphabet promoted by the poet leads to the discovery of a new educational paradigm (with a powerful teaching substance, open to all the resources of the multiple intelligences) and of a new line of thought regarding the education for the future.

Keywords: poetic discourse, emotional alphabet, humanize knowledge, multiple intelligences, educational paradigm

Credem că discursul poetic vierean are multiple valențe educative, indiferent de vârsta căreia i se adresează, pe motivul că integrează domeniul emoțional într-o perspectivă cognitivă. De aceea lectura, odată începută, rămâne provocare permanentă. Ne vom apleca atenția, în mod special, asupra mesajului pe care îl joacă emoția, prin crearea, de către poet, a unui mediu plăcut și stimulat, situat dincolo de cogniție, care poate fi perceput ca o alfabetizare emoțională ce urmează alte reguli decât cele ale alfabetului literal, o alfabetizare axiologică: *mama-copilul, copilul-mama, familia, patria, limba română, religia (credința, nădejdea, dragostea), arhetipul (binele, adevărul, frumosul), libertatea, dreptatea, echilibrul, toleranța, iertarea, empatia, intuiția...* Acest alfabet constituie cheia prin care cititorul pătrunde mesajul educațional ce conturează o nouă paradigmă educațională, cu puternică încărcătură formativă, care privește înspre un model deschis către toate resursele inteligențelor multiple: verbală-lingvistică, logică-matematică, vizuală-spațială, corporală-kinestezică, muzicală-ritmică, interpersonală, intrapersonală, naturalistă. În viziunea lui Gardner, un asemenea model anticipează “educația pentru viitor, care presupune nu numai cunoașterea celor mai importante forme disciplinare, ci și capacitatea de a le folosi flexibil pentru a rezolva noi probleme și de a crea noi direcții de gândire” (S. Cristea).

Grigore Vieru a fost, așadar, un vizionar. Acesta este motivul pentru care rămâne clasic și modern, conservator și revoluționar, de-o seamă cu timpurile care au apus și cu cele care vor să vină, mereu egal cu sine și cu ele, mereu actual.

Să încercăm un exercițiu de inițiere în fascinanta-i alfabet emoțional, din perspectiva mesajului educațional pe care îl transmite discursul său poetic.

În percepția copilului, mângâierea mamei (atât de caldă!) are puterea de a da strălucire astrului ceresc, Mama și Soarele fiind în raport de coordonare, argumentat de ideea „unicității”: mama *una este*, așa cum Soarele *e unul (Mama)*. Asistăm la un joc al grijii reciproce mamă-copil: *Cu pleoapa ei și geana/ Strâns măicuța l-a-nvelit* pe băiețașul poftit la

culcare (*Băiețașul din ochii mamei*), în timp ce somnul mamei de o clipă, este ocrotit de puiul ei, care atenționează greierașul din iarbă: *nu mai țârâi/ Că o poți trezi, cri-cri!* Acesta se învoiește, dar, fiindcă el nu are casă și nu știe ce-i familia și ocrotirea, pune o condiție extrinsecă: *Uite, nu mai țârâi, jur./ Dar și frunza să nu cază -/ De ce cade ea, zur-zur?! (Greierașul)*. Asistăm la o întoarcere totală a poetului în lumea celor mici, în care condiționarea reprezintă rațiunea de a fi? Sau poetul ne invită să fim martori la un fenomen înscris în legea firii și pe care greierașul-artist, personaj pitoresc al Universului, îl explică simplu: a-i spune greierașului să nu cânte este ca și când ai ordona frunzelor să nu cadă?! Cert este că pentru liniștea și odihna mamei, copilul ar anula legile și ar opri mișcarea în Univers. La rândul-i, mama îi cântă copilului, îl mângâie și îl leagănă, spre tihna și liniștea care-i aduc acestuia somn odihnitor.

Mama este ființial integrată în Univers. Își oferă serviciile și apelează la ajutor, ca-ntr-o rugăciune (atunci când timpul nu-i mai ajunge), încrezătoare fiind în *lucrul* bine făcut al *mâinilor* întinse ale Acestuia: *Stea-stea, logostea,/Leagănă fetița mea,/Că eu tare-s ocupată/ Și ea vrea mult legănată./ Leagănă-o lin mereu,/ Să creadă c-o legăn eu (Stea-stea, logostea)*. Impresionat de complexitatea relațiilor pe care le stabilește mama cu lumea apropiată și cu lumea îndepărtată, de varietatea și profunzimea factorilor care stau gata să răspundă solicitărilor ei, copilul se simte bine ancorat în armonia universală, într-un echilibru de neclintit, conștientizând privilegiul de a avea mamă, ocrotirea și siguranța care-i dau curajul urcușului. Explorarea lumii înconjurătoare continuă, poezia lui Vieru dând strălucire privirii inocente atunci când aceasta descoperă bucuria tuturor elementelor care au mamă, începând cu firul de iarbă (care *Atunci când înverzește/ de ea își amintește*), continuând cu firul de floare (care *Atunci când înflorește/ De ea își amintește*) și terminând cu steaua de pe cer (care *Atunci când se ivește/ De ea își amintește (Tu, iarbă, tot ai mamă)*). Greu de imaginat este cât de mult empatizează copilul cu lumea, precum greu de imaginat este cum surprinde poetul acest preplin sufletesc. Nerostit, Grigore Vieru te trimite cu gândul la mesajul educațional al cuvintelor din Evanghelia după Matei (19, 14): *Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la mine, că a unora ca aceștia este Împărăția cerurilor...*

În ceea ce privește educația copiilor, în poezia lui Vieru tata apare mai rar și este mai tranșant decât mama. Folosește coduri educaționale fixate și exersate de timpuriu în mentalul copilului. Unul dintre acestea este utilizarea diminutivelor, ca recompense/întăriri ale comportamentelor pozitive, cu rolul de a determina învățacelul să desfășoare și în viitor comportamentele recompensate. Lipsa diminutivelor constituie însăși pedeapsa acordată comportamentelor negative, care este apăsătoare, dureroasă, greu de purtat: *Iese tata la balcon/ Și mă strigă: „Măi Ion!”/ Cred că am făcut ceva/ Dacă m-a strigat așa.../ Dacă nu făceam nimică/ Mă striga: „Măi Ionică!” (Iese tata la balcon)*.

Curiozitatea specifică vârstei mici, surprinsă în derularea educației nonformale din perimetrul familial, capătă un loc central. *De ce?*-urile se succed în avalanșe, cerând răspunsuri plauzibile, în măsură să poată da finalitate mulțumitoare dialogurilor. De cele mai multe ori aceste *de ce?*-uri se adresează mamei, dialogurile sunt mamă-copil: - *În părul tău, măicuță,/ Un fir de ce-a-nălbit?/- De dorul tău, de grijă,/ Copilul meu iubit./ - Bunica e mai albă./ Îi sunt mai drag? De ce?/- Mai mulți copii ea are,/ De-aceea albă e./ - Dar tușa? Și mai albă-i!/ Copii doar n-are ea./ - De-aceea-i și mai albă,/ Că-i tare singurea (De ce?). Răspunsurile încărcate de iubire și de sens (*omului de astăzi îi este foame de iubire și de sens**

[N. Steinhardt]) ale mamei îl uimesc pe copil cu atât mai mult cu cât mama e copleșită de activitățile fizice cotidiene, atât de dese și de diferite încât îi prelungesc ziua în noapte și noaptea în zi: *Ba culege tufele/ Cu bobite coapte;/ Ba ne spală rufele,/ Trează de cu noapte./ Ba-n câmpul lăicerului/ Țese la flori calde;/ Toată roua cerului/ Pe măicuța cade (Mama),* fără a-i lăsa timp să teoretizeze problemele existențiale. Toate componentele trecătoare (glasul, buzele, brațele, părul, ochii, chipul) și cele veșnice (sufletul) care întregesc ființa mamei îl încântă pe poet până la adorare. Nu ne surprinde faptul că acesta o numește *Ghicitoare fără sfârșit: Ce izvor/ Se ia după om? /Glasul mamei./ Ce e dulce/ Și nu se aduce? Buzele mamei./ Care spice cresc/ Cu vârful în jos?/ Brațele mamei./ Ce înălbește/ Și nu mai sfârșește?/ Părul mamei/ Care stele pe cer/ Cad amândouă odată?/ Ochii mamei./ Ce se ară/ Cu lacrima?/ Chipul mamei./ Ce este nemărginit/ Și nu calcă iarbă străină?/ Sufletul mamei (Ghicitoare fără sfârșit).*

Ca-ntr-un joc *De-a v-ați ascunselea*, mama și copilul se caută, se regăsesc, își schimbă locurile, rolurile sociale și didactice, transformându-se fiecare, pe rând, din subiect al educației (*Greierașul, Mama* etc.) în obiect al educației (*Cum se spală aricioii, Casă nouă* etc.); din persoană mulțumită (*La mare, Băiețașul din ochii mamei* etc.) în persoană care mulțumește (*Izvoarașul, Mulțumim pentru pace* etc.).

În poezia lui Grigore Vieru, aceeași putere vindecătoare, de siguranță și echilibru, asemenea iubirii materne, o are iubirea de patrie. Aceste două forțe interacționează, devin complementare, infailibile în ochii copilului și acționează asupra lui precum acționează armonia asupra psihicului uman. Interrelațiile rămân înscrise în aceleași coordonate, chiar când mama pleacă în Veșnicie (exceptând apariția unui element nou, sentimentul trist al poetului, de a nu mai fi copil): *Pierzând pe mama îți rămâne Patria, dar nu mai ești copil*, este mesajul epitafului dăltuit pentru mama, pe piatra funerară comună de pe mormântul acesteia și *Sunt iarbă, mai simplu nu pot fi*, mesajul epitafului dăltuit pentru sine.

Redăm itemii (propuși *puișorilor*) din poezia-cuestionar cu același nume, *Puișorii*, însoțiți de răspunsuri, care vin să confirme spusele noastre: - *Pui golași, cum stați în cuib voi/ Fără plăpumioare?!/ - Ne-nvelim cu ale mamei/ Calde aripioare!/- Dar când mama nu-i acasă/ Și ploaia cerne?/- Ne-nvelim atunci cu frunza/ Ramurii materne./ Dacă n-o să vină mama?/ Și-o să cadă frunza?/- Cum nu o să vină mama?/ Cum să cadă frunza? (Puișorii).* Răspunsurile *puișorilor*, venite în urma exersării unei responsabile educații a dragostei de familie și de neam, formulate sub formă de întrebări, nu lasă loc de replică. Pentru o clipă, ne-am pus întrebarea: oare câți dintre noi, cititorii, am lua notă de trecere, în cazul în care itemii formulați ni s-ar adresa nouă?!...

Dacă volumul de versuri, *Cartea ghiocelor*, ne-ar fi îngăduit să poziționăm în el *Frumoasă-i limba noastră!*, de bună seamă i-am fi făcut loc aici, în prelungirea poeziei *Puișorii*. În aceste două creații se intră cu aceeași cheie: *ramura maternă* a primei poezii este, de fapt, *ramul verde* care ne introduce în cea de-a doua poezie, unde și pasărea (măiastră, nu oricare!) *Cu drag și cu mirare/ Ascultă limba noastră*. Ea cântă, în limba ei, la fereastra țării. Dacă ar putea *spune și cuvinte*, autorul este sigur (*știu bine*) că *le-ar lua/ Din limba sfântă-a noastră (Frumoasă-i limba noastră!)*.

Șocantă lecție de consiliere pe tema *valorilor* este poezia *Târgovețul ciudat: Veni un târgoveț ciudat/ Din alt oraș sau din alt sat:/ - De vânzare sunt zorile?/- Nu!/- De vânzare ninsorile?/- Nu!/- De vânzare izvoarele?/- Nu!/- De vânzare zăvoarele?/- Nu!/- Veni un*

*târgoveț nebun,/ (Mă iartă că așa îi spun!)/ - De vânzare sunt mumele?/ - Nu!/ - De vânzare
ți-e numele?/ - Nu!/ - De vânzare-ntristările?/ - Nu!/- De vânzare
misterele?/ -Nu!/ Veni un straniu târgoveț,/ Fugiți de el când îl vedeți!/ - De vânzare
cireșele?/ - Da!/ - De vânzare sunt crengile?/ - Nu!/ - De vânzare sunt mugurii?/ - Nu!/ - De
vânzare sunt strugurii?/ - Da! (Târgovețul ciudat).*

Periculoase sunt înstrăinările! este mesajul educațional al poeziei, fără ca autorul să explice motivul, acesta rămânând subiect de reflecție pentru copil/tânăr/matur. Sunt valori care nu se negociază! ne lasă autorul să subînțelegem: libertatea, adevărul, binele, iubirea, neamul, trecutul, părinții, numele, țara, frământările, secretele, bogățiile, *mugurii* etc. și sunt produse care pot fi comercializate, cu condiția ca acestea să constituie surplus în existența noastră. Explorarea textului literar al poeziei îl ajută pe cititor să-și dezvolte gândirea critică, direcționându-l pe un traseu care duce la răspunsul corect doar dacă acesta găsește cheia care poate descuria trei porți cognitive consecutive: evocarea, realizarea sensului și reflecția.

Perspectiva ecologică a existenței este surprinsă în poezia *Iată vine Anul Nou!* unde copilul, prieten vechi (se pare) al lui moș Martin, are o întâlnire matinală cu acesta, poate pe motiv că unele informații trebuie acumulate *devreme*, „nu se-nvață când e prea târziu” (N. Labiș), existând riscul să nu mai poată fi transformate în deprinderi. Redăm dialogul dintre ei: - *Bună vreme, moș Martine!/- Bună vreme, măi copile!/- Încotro cu noaptea-n cap?/- La oraș să-mi iau un brad!/- Bradul un’ să-l pui, mă rog?!/- În pădure, în bârlog!/- Păi, în codru brazi nu ai?/- Am, da-mi pare rău să-i tai! (Iată vine Anul Nou!).*

Asemenea *pomului de lângă drum* al lui Mihai Beniuc, *Pomul(ui)* lui Grigore Vieru îi place a da: *Pomul, dacă-i ceri ori ba,/ Îți întinde creanga: ia!/ El din rodul care-l are/ Dă la mic și dă la mare./ Niște poame printre foi/ Lasă și la pițigoii./ Și prin iarba de sub ramuri/Lasă și la alte neamuri:/ La boboci și la furnici/ Și la iepuri, la arici.../ Însă cui cât dă anume/ Nu se laudă pe lume (Pomul). Facerea de bine*, acesta este crezul pe care ni-l induce *Pomul*, ospitalitatea și mila (în sensul de bunătate), o educație civică ce are caracter de urgență în timpul istoric pe care îl trăim și în spațiul geografic pe care îl populăm noi, oamenii.

Albinuța, datorită dărniceiei și hărniciei ei, e alintată de o floare pe care s-a așezat și care, neavând *miere, nectar* să-i ofere, îi creează în schimb starea de confort fizic și psihic, legănând-o. *Izvorașul* este sărutat de copil și de Lună (*pe mânuță, pe ochișori, pe guriță*) pentru că e *bun cu toată lumea și dă*, necondiționat, apă celor însetați: mamei, frăților lor, căpriței lor, tuturor oamenilor. Anotimpurile și fenomenele naturii, păsările și animalele își găsesc, fiecare, locul în poezia lui Grigore Vieru, trimitând cititorului mesaje existențiale, cu puternică încărcătură afectivă și educațională.

Asistăm la o învățare prin imitație a cititorului, modelul fiind natura cu generozitatea și iubirea ei, deloc complicate, deloc de neatins.

Există și suflete singure (*Melcul*, de exemplu), la ușa cărora nu bate nimeni și nici ele nu merg vreodată *în ospete*. Deși au case *arătoase*, sunt private de bucuria comunicării și a comuniunii; lacătele de pe ușile lor stârnesc mila și stările de reflecție ale trecătorilor/cititorilor (*Singurel și în strămtoare/ Cum nu-l ia urâtul oare?! (Melcul)* care vor învăța, presupunem, să distingă între sociabilitate și însingurare, optând pentru prima variantă.

Poezia *Ia-mă* consiliază cititorul-copil, cititorul-tânăr și cititorul-adult pe tema înțeleptei alegeri a persoanelor cu care te însoțești în viață (prieteni) și care te pot influența

pozitiv sau negativ. Autorul pledează pentru oamenii harnici, în general pentru oamenii care și-au făcut o meserie (șofer, miner, plugar, pescar) lângă care, lucrând, poți crește social și economic, supraviețuind frumos, deoarece aceștia, spre deosebire de leneș, *au unde te lua*.

Atenția poetului este responsabil îndreptată asupra problemei școlarizării și a școlii, dezvăluind sentimentele de bine, de dorință, de frământare și nădejde ale copiilor, școlari deja sau în devenire (*Două mere, Pisicul la școală, La școala iepurașilor* etc.), fără să-i scape din vedere detaliile educaționale nonformale, *școala frecventată* de copii în *cei șapte ani de acasă* (lecțiile despre ordinea din cameră, despre aranjatul papucilor în tindă, seara, despre nocivitatea pârâului între frați, despre dorințe pe care le vrem împlinite și dimensiuni ale timpului pe care le putem cuprinde etc. în *Papuceii sfădăuși, O fetiță, Vreau să plouă, Zilele săptămânii*).

În experiența noastră de dascăl, înșine am simțit nevoia și folosul, deopotrivă, a îmbinării formelor de educație (formală, nonformală și informală), întru creștere cognitivă, atitudinală și comportamentală a elevilor. Este și motivul pentru care, în complementaritate cu introducerea poeziei lui Grigore Vieru în lectura suplimentară, am organizat audiții muzicale în interpretarea lui Tudor Gheorghe, pe versuri de Grigore Vieru, dând un plus de culoare unităților de învățare: *Familia, Țara, Din lumea celor care nu cuvântă* etc., înlesnind astfel realizarea unor exerciții de memorizare a versurilor Poetului, concomitent cu învățarea liniei melodice a cântecelor. Multe poezii și-au găsit locul, prin recitare sau interpretare muzicală, în serbările școlare. Menționăm că programa și manualele nu sunt foarte darnice în acest sens deși, punând garant reușita didactică experimentată de noi, afirmăm că valențele formative ale poeziei lui Grigore Vieru reprezintă un câștig demn de luat în seamă și valorizat așa cum se cuvine.

Grigore Vieru a scris multe plachete și volume de versuri, cu valoare terapeutică în formarea copiilor și a tinerilor. Le amintim pe cele mai cunoscute: *Alarma, Muzicuțe, Făt-Frumos curcubeul, Bună ziua fulgilor!, Mulțumim pentru pace, Făgurași, Poezii de seama voastră, Duminica cuvintelor, Trei iezi, La școala iepurașilor, Numărătoarea, Mama, Frumoasă-i limba noastră*.

A scris abecedare pentru școlari (*Abecedarul*, despre care Fănuș Băileșteanu afirmă că este, „dincolo de plăcerea jocului [și a muzicii!], o faptă istorică pentru însângerata sa Basarabie natală”) și pentru preșcolari (*Albinuța*, despre care poetul a mărturisit că este „cartea sa de suflet”).

A scris culegeri de cântece pentru copii: *Clopoștii, Să crești mare, Poftim de intrați* etc., a imprimat și un CD, Chișinău-București, cu zece cântece pentru copii, puse pe note de Nicolae Caragea și interpretate de Emy Cibotăraș. *Poate că nicăieri nu mă simt atât de bine-n natură ca în mijlocul muzicii*, mărturisește, însuși, într-un motto care introduce cititorul într-una din aceste culegeri (*Umbra ciocârliei*).

A scris textele cântecelor din filmul muzical pentru copii, *Maria Mirabela*, regizat de Ion Popescu Gopo, autorul muzicii fiind Eugen Dogo. Vieru s-a lansat și ca autor de melodii pentru copii în culegerea de cântece *Poftim de intrați*, realizată de aproape toți compozitorii basarabeni care scriu pentru copii.

Nu întâmplător poezia lui pentru copii a fost tradusă în peste 14 limbi, grupată în culegeri (de lirică și poezie) care au apărut în Franța, Rusia, Ucraina, Letonia, Lituania,

Estonia, Georgia, Armenia, Macedonia, Bulgaria, Bielarus, Tadjikistan, Azerbaidjan, Kârgâzstan și în alte țări.

Ca recunoaștere și încununare a operei sale, în 1998, Poetului i s-a acordat cea mai prestigioasă distincție internațională în domeniul literaturii pentru copii, *Diploma de Onoare Andersen*.

Menționăm că, deși unele poezii vierene sunt îmbrăcate în haina literaturii pentru copii, pot, la fel de bine, să constituie literatură adresată adulților, mesajul educațional al acestora neavând vârstă. Prin funcția de consiliere psihologică și psihopedagogică, acestea se adresează tuturor persoanelor care fac educație, fie că sunt de profesie educatori (dascălii), fie că sunt părinți, bunici care își educă propriii copii sau nepoții, fie că au profesii care-i *obligă* să relaționeze direct cu publicul (opt ore pe zi), fie că lucrează *mai în spate* etc. Poeziile lui Grigore Vieru au darul de a întregi cultura pedagogică a ființei om, cultură indispensabilă acestuia, prin simplul motiv că *trăiește printre oameni*. Întărim pledoaria noastră aducând ca argument, dincolo de tematica abordată de poezii, alte câteva elemente convingătoare, cu adresabilitate directă celor mari (adulților): filozofia pe care o dezvoltă poeziile, dimensiunea axiologică pe care o promovează, aria existențială pe care o acoperă, subtilitatea metaforei, forța ideilor, axarea pe principii care stau la baza unei învățări eficiente (integrarea și continuitatea cunoștințelor acumulate de-a lungul vieții, a priceperilor și deprinderilor dobândite, intuiția etc.), naturalitatea, simplitatea și, în același timp, profunzimea abordării fenomenului educațional, tehnicile de consiliere psihologică și psihopedagogică *propuse*, oferta modelelor educaționale, promovarea ideii toleranței, a echilibrului, a binelui, *frumosul* scris și rostit etc. sau, în cuvinte mai puține, popasul constructiv al cititorului în tihnitul și aducătorul de liniște *alfabet emoțional* promovat de Grigore Vieru prin discursul său poetic.

Bibliografie

- Băileșteanu, F., (1995), *Grigore Vieru. Omul și Poetul*, Editura Iriana, București
- Cristea, S., (2005), *Teorii ale învățării. Modele de instruire*, Editura Didactică și Pedagogică, București
- Vieru, G., (1996), *Cartea ghiocelor*, Editura Prometeu, Chișinău
- Vieru, G., (2004), *Acum și în veac. Poeme, cântece, confesiuni*, Ediția a VIII-a, Editura „Litera Internațional”, București
- Vieru, G., (2009), *Cele mai frumoase poezii*, Editura Jurnalul, București
- *** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, (2001), Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București